



УДК 37.061(438)

ТЕТЯНА МАСЛОВА, вчитель початкових класів
Середня загальноосвітня школа I – II ступенів с. Уладівка
Адреса: вул. Каштанова, 15, с. Уладівка, Літинський район,
Вінницька область, 22321, Україна
E-mail: maslowat@mail.ru

ДЕРЖАВНІ ТА НЕДЕРЖАВНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ У ПОЛЬЩІ

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано діяльність державних і недержавних закладів, що беруть участь в організації вдосконалення вчителів у системі післядипломної освіти Польщі. Схарактеризовано діяльність Центру розвитку освіти у Варшаві, Національного центру підтримки професійної-технічної і безперервної освіти у Варшаві, Полонійного вчительського центру у Любліні, що входить до складу Осередку розвитку польської освіти за кордоном, – найвідоміших установ серед державних закладів підвищення кваліфікації вчителів. Державні заклади вдосконалення вчителів функціують у Польщі на трьох рівнях: центральному, регіональному та локальному. Ці заклади реалізують основне завдання, адресоване передовсім кадровому складу системи вдосконалення вчителів, згідно з пріоритетами, що окреслені в освітній політиці держави. Фінансування, призначене для діяльності центральних закладів удосконалення вчителів, гарантовано передбачене в бюджеті Міністерства освіти. Недержавні центри підвищення кваліфікації вчителів створюють фізичні або юридичні особи. У Польщі діє понад 370 закладів такого типу. Крім того, учителі можуть брати участь у різних видах навчальних курсів і тренінгів, що пропонують через проекти ЄС і фінансують за рахунок Європейського соціального фонду. На основі польського досвіду доведено, що європейське бачення освіти й нові критерії якості орієнтують учителя на формування в учнів відчуття не тільки національної належності, а й загальноєвропейської ідентичності.

Ключові слова: *Польща, післядипломна освіта, удосконалення вчителів, центри підвищення кваліфікації вчителів.*

ВСТУП

Глобалізація ринку праці вимагає від працівників порівняльних кваліфікацій, але компаративність неможлива без ухвалення норм та з'ясування рівня кваліфікаційних вимог [9]. Низка кардинальних реформ освіти в Польщі, що розпочалися в 90 роках ХХ століття й тривають до цього часу, охоплює структуру системи освіти, її зміст, управління, фінансування, а також систему післядипломної освіти. Це вимагає нової генерації вчителів, здатних забезпечити якісними знаннями юне покоління, сформувати творчу особистість, готову до життя й діяльності в нових умовах євроінтеграції. У зв'язку з цим актуалізована проблема змісту й форм професійного вдосконалення вчителів, що potrакована як стратегічний шлях підвищення якості педагогічної освіти. Організація цього процесу є пріоритетним напрямом для державних і недержавних інституцій у Республіці Польщі.



МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – виявити й проаналізувати державні та недержавні форми організації вдосконалення вчителів у системі післядипломної освіти Польщі.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток освітніх реформ у Польщі поставав предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців, серед яких: Ч. Банах, А. Василюк, Л. Гриневич, Е. Лодзинська, О. Ляшенко, В. Пасічник, К. Савина. На особливу увагу заслуговує доробок польських науковців (Д. Голєбняк, С. Качор, Б. Квятковська-Коваль, С. Квятковський, Ч. Купісевич, Т. Левовицький, Т. Новацький, В. Оконь, М. Цацковська, Ф. Шльосек), де проаналізовано світові процеси розвитку науки, освіти й культури, стан національної освітньої системи, її здобутки та втрати, альтернативні моделі реформування вищої школи й підготовки вчителів. У контексті нашого дослідження особливе зацікавлення становить досвід системи польської післядипломної педагогічної освіти, що останнім часом інтенсивно інтегрується до європейського освітнього простору.

Досягненню поставленої мети сприяло використання таких загальнонаукових методів дослідження, як теоретичне осмислення, систематизація й узагальнення, а також вивчення та аналіз літературних, наукових, інформаційних, інтернет-джерел, статистичних даних.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Передусім варто наголосити, що до організації системи вдосконалення вчителів у Польщі долучаються як державні, так і недержавні заклади. Самоосвіту часто підтримує система консультацій та інформаційної роботи в різних наукових і культурно-просвітницьких закладах й організаціях. Удосконалення – процес систематичної актуалізації, модернізації й поглиблення знань і вмінь, загальних та професійних навичок [2]. Державні заклади вдосконалення вчителів функціонують у Польщі на трьох рівнях:

1) центральному – під керівництвом міністра в справах навчання й виховання, міністра в справах культури та національної спадщини, а також міністра сільського господарства;

2) регіональному – під керівництвом самоврядування воєводства та кураторів освіти;

3) локальному – під керівництвом гміни й повітових підрозділів самоврядування.

Недержавними закладами вдосконалення вчителів керують фізичні та юридичні особи. Заклади вдосконалення вчителів діють на основі статуту й зобов'язані скласти план на поточний календарний рік. У разі державних закладів освіти план роботи готує директор школи, що затверджує керівний орган. Керівництво закладу вдосконалення вчителів має забезпечити фінансові ресурси для його підтримки, а також створити організаційні та кадрові умови для виконання статутних завдань. Міністерство освіти засновує заклади підвищення кваліфікації вчителів на загальнодержавному рівні та керує ними. На сьогодні є три такі заклади: Центр розвитку освіти у Варшаві («Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie» («ORE»)), Національний центр підтримки професійної-технічної і безперервної освіти у Варшаві («Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie» («KOWEZiU»)), Полонійний учительський центр у Любліні («Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie» («PCN»)), що входить до складу Осередку розвитку польської освіти за кордоном («Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą» («ORPEG»)) [3]. Ці заклади реалізують головне



завдання, адресоване передусім кадровому складу системи вдосконалення вчителів, згідно з пріоритетами, продиктованими освітньою політикою держави. Засоби, призначені для діяльності центральних закладів удосконалення вчителів, гарантовано передбачені в щорічному бюджеті Міністерства освіти.

До обов'язкових завдань державних закладів удосконалення вчителів загальнодержавного рівня, що перебувають під керівництвом міністра в справах навчання і виховання, належать:

1) підготовка загальнодержавних програм професійного вдосконалення вчителів, опрацювання навчальних матеріалів і підготовка осіб, які реалізовуватимуть ці програми;

2) реалізація загальнодержавних програм професійного вдосконалення вчителів державних закладів удосконалення, центрів навчання вчителів, педагогічних бібліотек, якими керують органи самоврядування воєводства та особи, що проводять педагогічний нагляд;

3) організація навчання для кандидатів на експертів кваліфікаційних та екзаменаційних комісій професійного вдосконалення вчителів;

4) упровадження загальнодержавної системи педагогічної інформації, нагромадження й доступ до інформації, що стосується доступних форм навчання та вдосконалення вчителів;

5) опрацювання й публікація інформаційних і методичних матеріалів, рекламування інноваційної та експериментальної діяльності у сфері професійного вдосконалення вчителів, зокрема й провадження видавничої діяльності;

6) методична підтримка та професійне вдосконалення вчителів, які викладають польською мовою поза межами Польщі;

7) співпраця у сфері професійного розвитку вчителів з органами, що виконують педагогічний нагляд, із Центральною екзаменаційною комісією, а також з окружними екзаменаційними комісіями;

8) співпраця у сфері професійного розвитку вчителів з іншими державними та зарубіжними партнерами, зокрема із загальнопольськими педагогічними асоціаціями [5].

Міністерство культури та національної спадщини засновує й контролює державні заклади вдосконалення вчителів художніх шкіл. На сьогодні це центр підготовки вчителів Центру викладання художніх шкіл у Варшаві. До обов'язкових завдань центру належать:

1) підготовка програм професійного вдосконалення вчителів й опрацювання навчальних матеріалів для вчителів художніх шкіл;

2) організація навчання для кандидатів на експертів кваліфікаційної та екзаменаційної комісій професійного підвищення вчителів;

3) організація різних форм співпраці й обміну досвідом, зокрема тренінгів, конференцій і семінарів, для вчителів різних типів художніх шкіл;

4) підтримка вчительських ініціатив і допомога в професійному вдосконаленні й самовдосконаленні вчителів художніх шкіл;

5) визначення й опрацювання в співпраці з органами педагогічного нагляду пріоритетів професійного вдосконалення вчителів художніх шкіл;

6) співпраця у сфері професійного вдосконалення вчителів художніх шкіл із вітчизняними й закордонними партнерами.

Міністерство сільського господарства й розвитку села може також засновувати та контролювати державні заклади професійного вдосконалення вчителів спеціалізованих предметів у сільськогосподарських школах. Серед обов'язкових завдань закладу виокремлюють такі:



1) підготовка програм професійного вдосконалення вчителів й опрацювання навчальних матеріалів для вчителів сільськогосподарських шкіл у сфері спеціалізованих предметів;

2) організація різних форм співпраці й обміну досвідом, зокрема тренінгів, конференцій і семінарів, для вчителів різних типів сільськогосподарських шкіл;

3) підтримка вчительських ініціатив і допомога в самовдосконаленні й професійному вдосконаленні вчителів сільськогосподарських шкіл;

4) визначення й опрацювання в співпраці з органами педагогічного нагляду пріоритетів професійного вдосконалення вчителів сільськогосподарських шкіл;

5) співпраця у сфері професійного вдосконалення вчителів сільськогосподарських шкіл із вітчизняними й закордонними партнерами.

Заснування закладів удосконалення вчителів на регіональному й понадрегіональному рівнях і їх контроль відбуваються через воєводське самоврядування. Завданнями воєводських закладів удосконалення вчителів є:

1) виявлення й опрацювання в співпраці з органами педагогічного нагляду пріоритетів професійного вдосконалення вчителів воєводства;

2) підготовка й реалізація в співпраці з органами педагогічного нагляду програм професійного вдосконалення вчителів-методистів;

3) підготовка й реалізація програм професійного вдосконалення у сфері управління освітою для директорів шкіл і закладів, працівників керівного органу та працівників контрольного органу;

4) організація та надання за потреби методичної допомоги вчителям, зокрема вчителям спеціальних предметів унікальних професій, що працюють у школах національних й етнічних меншин;

5) управління воєводською системою педагогічної інформації, зокрема зберігання й надання інформації про доступні форми навчання та професійне вдосконалення вчителів;

6) організація різних форм співпраці й обміну досвідом, зокрема тренінгів, конференцій і семінарів, для вчителів різних типів шкіл і видів закладів;

7) підтримка ініціатив учителів і допомога в самовдосконаленні й професійному вдосконаленні;

8) організація процесу професійного розвитку вчителів у співпраці з контрольними органами;

9) співпраця з органами, що керують школами й закладами, у сфері методичної допомоги вчителям.

Воєводські заклади удосконалення можуть реалізувати також інші завдання, пов'язані з професійним удосконаленням учителів за замовленням провідного органу місцевого рівня. Муніципальні й повітові органи місцевого самоврядування мають право створювати державні центри підготовки вчителів та управляти ними. Державні установи удосконалення вчителів, що працюють під керівництвом муніципалітетів і повітових структур, виконують завдання у сфері професійного розвитку вчителів, приділяючи особливу увагу методологічним консультаціям.

Недержавні центри підвищення кваліфікації вчителів створюють фізичні або юридичні особи. У Польщі діє понад 370 закладів цього типу. Створення недержавного навчального закладу вимагає запису в реєстрі від самоврядування воєводства, з огляду на місце реєстрації центру удосконалення. Запис у реєстрі недержавних



навчальних центрів для вчителів роблять за вимогою фізичної або юридичної особи. Заявка повинна містити проект статуту й документацію, що підтверджує наявність умов для виконання статутних завдань, зокрема відомості, які містять інформацію про кваліфікацію та професійний досвід осіб, що передбачені для роботи в центрі вдосконалення, умови й обладнання центру.

Воєводське самоврядування може відмовити зафіксувати в реєстрі, якщо статус недержавного центру вдосконалення несумісний із законом. Таке право чинне й тоді, коли, незважаючи на вимогу усунення невідповідностей, цього не зробили або умови для виконання статутних завдань не були забезпечені.

Чеслав Купісевіч убачає сенс підготовки вчителів у підвищенні їхньої кваліфікації з одночасним реформуванням форм і змісту. Автор уважає, що на сутність і методи підготовки вчителів впливають такі чинники, як бажання навчатися; обсяг інформації; професійна мобільність; науковий прогрес; засоби масового впливу [8]. У цьому контексті важливо, що вчителі мають змогу брати участь у різних видах навчальних курсів і тренінгів – як тих, що стосуються предмета, який вони викладають, так і в напрямі загальної педагогіки. Широкий спектр тренінгів для вчителів запропонований через проекти ЄС, що фінансовані за рахунок Європейського соціального фонду.

Усе більшої популярності набувають різні види електронного навчання як додаткової форми освіти та здобуття вчителями додаткових кваліфікацій за допомогою інтернету. Серед них вирізняють так звані негнучкі та гнучкі форми навчання. Перша група пов'язана з уміннями, що стосуються професійної діяльності; друга – це персональні вміння, необхідні для особистісного розвитку. Завдяки онлайн-навчанню, учителі можуть удосконалювати знання іноземних мов, уміння у сфері інформатики. Навчання за допомогою інтернету, без сумніву, має багато переваг, серед яких можна виокремити передусім економічні (заощадження витрат на проїзд і проживання в разі проведення тренінгів, організованих поза робочим місцем). Крім того, до значущих переваг належить гнучкість навчального процесу, оскільки вчитель самостійно обирає час (наприклад, у робочий час або у вільний від роботи), адаптуючи це навчання до своїх планів, індивідуального ритму дня чи тижня; мобільність – змога брати участь у дидактичному процесі незалежно від місця, що особливо важливо для мандрівників (делегацій); можливість розширення знань і вмінь не лише вдома, а й в інших місцях, зручних для вчителя; відсутність часових і просторових бар'єрів, тому що вчитель може взяти участь у тренінгах, організованих в установах, віддалених сотнями або тисячами кілометрів; це вкрай важливо для організацій із філіями в інших містах чи країнах. Посутньою перевагою онлайн-курсів є можливість навчання в домашніх умовах, у зв'язку з чим темп і час, які вчитель присвячує на навчання, пристосовують до власних можливостей і потреб. Завдяки таким засобам електронного навчання, як комп'ютерні програми, веб-сайти, платформи для електронного навчання, форуми, чати й відеоконференції, учитель може покращити свої знання, не виходячи з дому.

Незаперечним є факт, що успішність та ефективність удосконалення вчителів у Польщі, як і в усіх інших країнах, залежить передовсім від фінансування. Зауважимо, що в Польщі проблему дофінансування професійного навчання й підвищення кваліфікації вчителів розв'язують на державному рівні. Стаття 70 закону від 26 січня 1982 року містить «Карту вчителя», де описано механізм фінансового забезпечення, метою якого є усунення однієї з найсерйозніших перешкод на шляху до продовження освіти – фінансові ресурси. Засоби на дофінансування передбачені:



1) у бюджетах органів, що керують закладами, – 1 % від запланованих різних джерел, що спрямовані для зарплати вчителям; це фінансування призначене для методичних консультацій, зменшення кількості годин, для додаткових умов праці, функційних доповнень і службових відряджень методистів, організації методичних занять та тренінгів, підготовки навчальних й інформаційних матеріалів, оплати навчання, яку беруть вищі навчальні заклади, заклади вдосконалення вчителів, і для коштів на поїздки, пов'язані з навчанням;

2) у бюджетах воєводств (у середньому 5000 зарплат учителя-стажера), це фінансування призначене на воєводські програми навчання й професійного вдосконалення вчителів, на завдання у сфері навчання та підвищення кваліфікації вчителів за замовленням вищих шкіл й інших закладів, на участь у міжнародних проектах і програмах професійного вдосконалення вчителів;

3) у бюджеті Міністерства освіти.

У зв'язку із членством Польщі в Європейському Союзі з'явилися нові можливості професійного вдосконалення вчителів. У межах різних міжнародних програм вони можуть скористатися безкоштовними мовними, мовно-методичними й спеціальними курсами для вдосконалення мовних умінь, формування новаторського погляду на методику навчання. Це вдалий шанс для розширення своїх горизонтів, здобуття нового професійного досвіду, а також налагодження міжнародної співпраці між школами в руслі різноманітних проектів, фінансованих Європейським Союзом [1].

ВИСНОВКИ

Отже, організація процесу вдосконалення вчителів у системі післядипломної освіти в Польщі – пріоритетна діяльність передусім на загальнодержавному рівні. У Польщі створено нормативно-правову базу, що забезпечує, фінансує й контролює державні та недержавні заклади такого типу. Членство Польщі в ЄС надає нові можливості для опанування сучасних знань і формування важливих для вчителя вмінь і навичок. Європейське бачення освіти й нові критерії якості орієнтують учителя на формування в учнів відчуття не тільки національної належності, а й загальноєвропейської ідентичності. У зв'язку з цим перспективним напрямом використання польського досвіду вдосконалення вчителів стає аналіз програм міжнародного обміну для вчителів та учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні програми навчання за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.ksada.org/html/int3u.html>.
2. Мушинські А. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Мушинські Адам ; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 230 с.
3. Общая справка о системе образования в Польше [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://www.educationsystems> Польша: международная тематика в содержании общего образования / А. К. Савина // .info/item466.html.
4. Савина А. К. Педагогика. – 2010. – № 2. – С. 94–99.
5. Харченко А. В. Система образования Республики Польши / А. В. Харченко // Аналитический обзор состояния и международных тенденций развития систем образования. – 2004. – № 7. – С. 94–99.



6. Banach C. Reforma systemu edukacji w Polsce wyzwania, szanse i zagrożenia / C. Banach // Strategie reform oświatowych w Polsce na tle porównawczym / pod red. I. Wojnar, A. Bogaja, J. Kubina. – Warszawa : Dom Wydawniczy ELIPSA, 1999. – S. 39–66.
7. Zob. ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z dnia 11 stycznia 2017 r.)
8. Kupisiewicz Cz. Rzecz o kształceniu. Wybór rozpraw i artykułów / Cz. Kupisiewicz. – Radom, 1999. – 47–71.
9. Kwiatkowski S. M. Standardy kwalifikacji zawodowych – oczekiwania pracodawców / S. M. Kwiatkowski. – Bezpieczeństwo Pracy, 3/2006. – S. 2.
10. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny / W. Okoń. – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Zak», 2001. – S. 446.